

Jedna stranica naše prošlosti u novome svijetlu

Povodom radnje dr. M. Barade:

Hrvatsko dinastičko pitanje u 11. vijsku.

Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Split, 1932.

PO raznim našim povjesnicama, naročito službenim, prikazuje se s gotovo sumljivom jednodušnošću katastrofa hrvatske države kao posljedica crkvenih borbi, napose kao posljedica borbe za »narodni jezik« kod službe Božje odnosno za »narodnu crkvu«. Pri tom se onda neke ličnosti, o kojima obično vrlo malo što znamo, ovjenčavaju vijencem mučeništva za narodnu stvar, a katolicizam, naročito njezina glava — rimski biskup žigo!e sad otvoreno sad opet prikriveno kao grobar hrvatske samostalnosti. Tako Grgur Ninski i kralj Slavac dobivaju sumljivo priznanje, da su tobože na svoju nesreću ustali protiv sve-moćnoga rimskoga biskupa, sv. Grgur VII. nosi u očima naših vrijednih historika odgovornost za to, što ime kralja Slavca samo jednom iskrsava na površinu, da ga onda netragom nestane, a kraljevi Tomislav, Petar Krešimir Veliki te osobito Zvonimir moraju pod ostrim nožem historijske kritike uza sve svoje zasluge za narod priznati, da su ipak imali i tu slabost, e su bili i previše privrženi rimskoj Stolici i vodili računa o njezinim željama.

Čitajući te stvari i nehistorik se jedva otimlje dojamu, da je ta povijest više projekcijom današnjih bojazni od »vaticanske politike« negoli ogledalom naše davnine. Da ga taj »sensus obvius plerumque verus — taj prvi dojam, obično ispravan« zaista ne vara, pokazuje i novost slike, što se ukazuje našem začuđenom oku o 11. vijeku domaće povijesti, ako za njezinu izradbu upotrijebimo novi materijal, što nam ga pribavio iz rimskih arhiva te obradio u gore navedenoj radnji profesor crkvene povijesti na zagrebačkom sveučilištu, dr. Barada. Nas ovdje napose zanima pitanje, je li kralj Slavac zaista »mučenik narodne stranke«, koji je morao osjetiti nemilost »gordoga« Grgura VII., te pitanje, kako je došlo do propasti narodne dinastije i katastrofe hrvatske države. Radi cjeline dat ćemo prijegled cijeloga dinastičkoga pitanja hrvatskoga u 11. vijeku upotrijebivši kod toga prikazivanja nove podatke, što nam ih daju izvodi dr. Barade.

Svetoslav Suronja i braća.

Hrvatski vladar Držislav (969—97.) prvi je uistinu »kralj Dalmacije — rex Dalmaciae et Chroaciae«. Bizantijski car smatra ga svojim namjesnikom u dalmatinskim gradovima, a Mlečani

mu plaćaju danak,¹ Njega je naslijedio najstariji sin Svetoslav, dok *uz njega* stoje kao suvladari braća mu Krešimir ili. i Gojslav. Nija on braću nego su mlađa braća njega »fraterno dolo« lišila krune. Ovi dakle zvladaju Hrvatskom, a Svetoslav proz an Sur on ja zakloni se u Trogir još prije g. 1000. Dalmatinski gradovi ostanu uz zakonitoga kralja Svetoslava i zatraže pomoć od Mlečana.

Njihov dužd doleti s brodovljem i bez otpora zauzme Dalmaciju, Svetoslav uglavi s duždem savez i daje mu sina Stjepana za taoca, koji ce kasnije oženi duždevom kćerju Hicelom. Ovaj St'epan nije identičan s kasnijim kraljem hrvatskim Stjepanom Ili.. nes' o je i Krešimir I¹¹, imao sina Stjepana, koji je poznat kao kralj Stjepan III. i otac Krešimira IV., a vladao je g. 1030—1058. Neki naši historici postaviše tezu, da je Krešimir III. predao duždu svoga sina Stjepana u Mletke.

Dr. Barada pobija ovu tezu narednim dokazima. 1. U ovom bi s!uča;u Krešimir III. bio u rodu s Orseolima, grčkim carevima Vasilijem II. i Romanom Argirom, a i sa Stjepanom Svetim, kraljem ugarskim.² Ovo je pak nevjerovatno, jer je Krešimir često udarao na dalmatinske gradove, te im je dužd Oto, brat Hicelin, pozvags^sriskoćio u pomoć i potukao Krešimira III. (1018).³ Toga ovaj zacijelo ne bi učinio, da je Krešimir dao sina Stjepana ocu Otonovu za taoca i učinio s njime savez, a sestra Otonova bila za Stjepanom.

2. Godine 1018, Bugarska je pala pod Bizant; u tom je ratu hrvatski vladar bio uz Bugare, pa su iza njihova poraza Krešimir i Gojslav priznali carevu vlast, od koga su primili darove i počasne titule, kako piše Kedren.⁴

Dokle Bugari ratuju s Grcima, dotle Krešimir udara na grčke saveznike dalmatinske gradove t. j. mletački posjed, pa je neke i pokorio.

Kako naime Osor, Rab, Krk i Cres g. 1018. priznaju mletačku vlast položivši prisegu vjernosti duždu Otonu i obećaju danak, premda su g. 1000. došli pod Mletke, to je znak, da su se međutim bili odmetnuli i pali pod Krešimira.⁵

Sve bi to bilo nerazumljivo, cls je Krešimir rođak i saveznik duždev, a njegov sin talac u Mlecima.

3. Godine 1024. budu Orseoli protjerani iz Mletaka (dužd Oto i brat mu patrijara Orso bježe u Istru, zatim Oto bježi dalje u Bizant 1026.) U isto doba zarobi langobardski katapan Vasilije Bo;ooan ženu hrvatskoga kralja. To se zbilo radi toga, što je Kre-

¹ Toma arcidakon, s. 38.; Dr. Šišić, *Povj. Hrvata* s, 470.

* *Isti, Povj. Hrv.* s. 473, 478, 485.

» *Isti*, s. 479, op. 30.

* *Raoki, Doc.* s, 432, Šišić, n. dj. s. 482.

* *Doc.* s. 32 - 36; *Toma*, s. 42.

⁸ *Barada*, s. 158 - 162.

JEDNA STRANICA NAŠE PROŠLOSTI U NOVOME SVIJETLU

šimir htio opet pridobiti dalmatinske gradove pa ih, čini se, na kratko vrijeme i zauzeo, ali bude poražen od Bizanta. Ovaj zadržava gradove za se, jer je živio u neprijateljstvu s Mlecima poradi protjeranih Orseola.⁷

Osim toga u to doba Stjepan Sv. ugarski često navaljuje na Hrvatsku Krešimira Ili. te mu otima neke pogranične krajeve (oko 1027). To je Stjepan učinio kao rođak Orseola, Bizanta i Svetoslava protiv uzurpatora Krešimira."

Hrvatska razdvojena, Svetoslavovići i Kreširairovići

Dužd Petar II. Orseolo sklopio je pod zakletvom sa Svetoslavom savez i uzeo njegova sina kao taoca uz obećanje, da će mu pomoći zadobiti hrvatski prijesto (g. 1000). Ne znamo, što se zbilo sa Svetoslavom. Stjepan se oženio Hicelom prije g. 1009, pa je zacijelo nakon izгона Orseola pobjegao i to na ugarski dvor (1026).

Venecija sve do g. 1027, ne mari za Dalmaciju. Tako i Bizant ne udara (do 1041.) na Hrvatsku. Bez sumnje Svetoslavov rod i Orseoli prema izvješću Dandoloovu nastavljaju borbu protiv Hrvatske pomoću Madžara.

U ovom izvješću Dandolova riječ »Dalmatinos« ima se razumjeti država Krešimira III, Sveti je Stjepan zbilja osvojio neke dijelove Dravi na jugu. On ih nije pripojio Ugarskoj nego ih dao rodu Svetoslava, po svoj prilici njegovu sinu Stjepanu.

Tako se iza 1027. stvorila nova samostalna hrvatska oblast nazvana :

Banovina ili vojvodina Slavonija (**Banatns** vel **docatus Sclavoniae**).

Ovo nam dokazuje vijest Ivana, arcidakona goričkog: »Kad je car Konrad s vojskom napao svetoga kralja cijele Panonije, hrvatski kralj Krešimir priskoči u pomoć Stjepanu, i oni pobijede (17. Vili.) Kada je pak Konrad (1031.) preko poslanika uz pomoć Emerika sklapao sa Stjepanom mir, ovaj kao nagradu za onu pomoć ustupi hrvatskom kralju onaj dio Slavonije, koji je pripadao ugarskom kraljevstvu; taj dio bijaše kroz deset godina podložan Diogenu, vojvodi Sirmija tj. od utoka Kupe u Savu uz rijeku Trebes i Blatno Polje (Černic) do Brave. ' »

U ovoj je vijesti tek pogrješno naveden Krešimir, dok se ostale činjenice slažu s Kedrenom i Dandolom. Kralj hrvatski, koji dobiva teritorij izmetu Save i Drave, ima biti gore spomenuti Svetoslav ili sin mu Stjepan (oko 1030).¹⁰

⁷ Doc. s. 434.

⁸ Daodolo-Muratori. col. 239. šišić, s. 484, 488, op. 54., Barada, s. 163 -64.

» Doc. s. 471.

«⁹ Barada, s. 165 - 68.

Ova nova država bit će nesumnjivo oni »Cruvvati«, s kojima je koruški vojvoda Adalberon htio (oko g. 1035.) da se opre caru Konradu li., a treći njegov saveznik »Mirmidones« bili su po svoj prilici Madžari. Oni bjehu susjedi i u dobrim odnosima s Posavskom Hrvatskom.¹¹

Novi dokaz za ovu hrvatsku državu pruža nam: »Chronicon pictum Vindobonenise«, kad piše, da je Zvonimir »rex Dalmacie« protiv Karantanaca »qui tunc marchiam Dalmacie occupaverant« pozvao u pomoć svoje rođake ugarskoga kralja Salomona i njegova bratučeda Gejzu. Oni su mu uistinu priskočili u pomoć i cjelokupnu državu povratili (oko 1064—1067). Ova je Dalmacija dakako Posavska Hrvatska. Tu se Zvonimir u svemu drži kao suveren vladar.¹⁸

Kako je Zvonimir postao suvladar i nasljednik Krešimira IV.

Krešimir IV. piše g. 1069: »Jer je svemogući Bog naše kraljevstvo proširio po kopnu i po moru.« Još oko 1066. bila je Dalmacija u vlasti Bizanta. Krešimir ju zadobio po svoj prilici privolom cara Romana IV. Diogena. Osim toga je hrvatski kralj postao gospodarom zemlje između Save i Drave. (Ovo je ustvrdio već Lucius, De regno, s. 83. i Farlati, IV. s. 280.) Njegov sinovac Stjepan, koji je imao naslijediti svoga strica, spominje se zadnji put g. 1066. »dux«.¹⁸

Iza toga se posve odrekao časti »radi teške bolesti na savjet časnih hrvatskih svećenika«, kako sam veli.¹³

Već g. 1070. i 1073. nalazimo Zvonimira kao bana, koji se potpisuje odmah uz kralja tako, da se po njemu datiraju povelje kao po carevima i po kraljevima, a to je dokazom, da je postao Krešimirovim suvladarom, jer se drugi banovi navode samo kao svjedoci.¹⁴ Malo zatim potpisuje se Zvonimir kao »dux«;¹⁵ time nam biva jasno, da je Zvonimir naslijedio Stjepana u dostojanstvu prijestolonasljednika. Ovu preinaku u nasljedstvu učinio je Krešimir oko g. 1070.

Kako je Zvonimir bio do tada samostalnim vladarom Posavske Hrvatske, zastalno je Krešimir IV. s njime ugovorio, da se Zvonimirova država ujedini s njegovom, a sam Zvonimir bit će mu suvladarom i nakon smrti nasljednikom. Stjepan je pak po sredovječnom običaju pošao u samostan.

Iz svega, što je do sada rečeno, možemo s dosta sigurnosti zaključiti, da je Zvonimir potomak Trpimirov, odnosno Svetoslava-Suronje.

¹¹ Šišić, Priručnik izvora, s. 227.

Barada, s. 168 - 70. Šišić, Povj. s. 527. b. 70.

¹³ Doc. s. 66, 119.

80, 85, 95, 96, 113, 105.

JEDNA STRANICA NAŠE PROŠLOSTI U NOVOME SVIJETLU

Ovaj nam zaključak osvjetljuje arciđakon Toma, kad piše: »Eo tempore rex Svinimirus mortis debitum solvit, nullumque sue posteritatis heredem reliquit. Sic ergo tota regalis sanguinis deficiente prosapia, non fuit ulterius, qui in regno Chroatorum rite succedere debuisset. — U to vrijeme kralj Zvonimir preminu ea svijeta, a da nije ostavio baštinika svoje krvi. Pa kako je time izumro cijeli kraljevski rod, nije se više našao nasljednik za hrvatsko prijestolje.«¹⁶ Dakle je Zvonimir bio zadnji član tj. posljednji zakoniti kralj iz roda Trpimirova, jer su uz Stjepana pristajali tek neki dalmatinski gradovi i pojedini hrvatski velmože.¹⁰

Nadalje Zvonimir kao potomak Trpimirov poklanja crkve sv. Stjepana i sv. Marije u Solinu tj. grobnice kraljevske splitskoj crkvi. Osim toga se Zvonimir u listini od 16. IV. 1078. (nije sigurno, da je ova povelja falzifikat, kako misli Dr. Šišić, Priručnik s. 185, 579. i Doc. 114—116), poziva na predašnje kraljeve kao svoje djedove; svakako kazuje nam tradiciju iz g. 1338., da je Zvonimir potomak Trpimirov.

Zvonimir vjerovatno vuče lozu od Trpimira, a bez sumnje je suvladar i prijestolonasljednik Krešimira IV., time i zakoniti vladar, i to ne istom od g. 1076. nego neposredno nakon smrti Petra Krešimira.¹⁷

Kralj Slavac — tobožnji predstavnik i borac za slobodu hrvatskog naroda i njegovu prosvjetu protiv Latina i rimskih papa.

Iz dosadašnjih naših izvoda, do kojih smo došli po svim pravilima povijesne kritike, vidi se dvoje: Prvo, da su izbile nesuglasice u samoj hrvatskoj dinastiji, pa su pojedini članovi njezini uz pomoć stranih dvorova vodili borbu o hrvatski prijesto, okolno"t, koja je mogla biti za mladu hrvatsku državu puno sudbonosnija te prema tomu i mnogo odgovornija za propast njezinu negoli borba za narodni jezik u Crkvi i protiv njega. Drugo, da između Krešimira IV. i Zvonimira kronologija nema mjesta za kakova trećega kralja, pa ni za Slavca, koji je baš u to vrijeme prema običnim kombinacijama trebao da bude žrtvom »vatikanske politike.«

Da Slavcu nema mjesta kao hrvatskom kralju između Krešimira IV. i Zvonimira, pokazuje još bolje ono, što dr. Barada iznosi o tako slabo poznatoj povijesti Neretljana.

Neretljani su bili Hrvati. Geografsko ime »Neretljani« popelo se do neke vrsti »narodnoga« imena zato, jer se u Hrvata uzduž Neretve na osobit način razvio osjećaj zajedništva i povezao ih u organizaciju, koja je nadživjela ostale slične »geografsko-nacionalne« organizacije unutar općenite hrvatske narodne cjeline, kao »zahumsku« i »travunjsku« i dr.

« Izd. Rački s. 56 - 57.

if^t Isprave, Doc. s. 148 - 151.

f Barada, s. 173 - 74.

Neretljani bijahu, kako se mora držati prema dokumentima, politički neovisni u 9., 10. i kroz cijeli 11. vijek. Ta oni ratuju i samostalno sklapaju mir s Mlečanima g. 830., 839., 876., 887. i 948¹⁸ O samostalnosti Neretljana u drugoj polovini 11. vijeka svjedoči isprava nađena u Vatikanskoj biblioteci i prviput štampana od M. Barade u navedenoj raspravi (s. 177.). Tom ispravom splitski svećenik i monah Ivan predaje crkvu sv. Silvestra, što ju dogradio u lipnju g. 1050. na otoku Biševu (Buci) crkvi i opatiji sv. Marije na otocima Tremitima — uz istočnu obalu Italije. U povelji se navodi kao svjedok »judex et rex Marianorum Berigoy — sudac i kralj Neretljana Berigoy — s drugim svojim zvanima.«

Nadalje još nas uvjeravaju o neovisnosti Neretljana u drugoj polovini 11. vijeka Jakov »morsticus ili dux Marianorum«; zatim »Russinus morsticus« i njegov brat »SLAVIZO REX«. Jakov se spominje u ispravama g. 1078—1089., premda su ove malo vjerodostojne.¹⁹

Kralj Slavac (Slavizo rex) zabilježen nam je u kartuariu sv. Petra u Selu. To je zbirka darovnica za samostan sv. Petra, koji je kao i crkvu njegovu osnovao Petar Crni. Samostan je osnovan, kako neki misle oko g. 1060., dok crkva nije sagrađena prije g. 1080. Prema ovim darovnicama spomenuti Jakov, knez Neretljana, živio je oko g. 1078.²⁰ Rusin »morsticus« dolazi također u darovnici nakon osnutka manastira.²¹ On je dakle živio nakon spomenutog Jakova, kneza Neretljana. Kralj Slavac zabilježen je u listini Petra Crnog.²¹ Rusin je darovao zemlje samostanu sv. Petra, kad je ovaj već bio sazidan. Ovu je darovnicu potvrdila iza smrti njegova udova, a poslije to isto učini rečeni Slavac pred svjedocima — banom Petrom i županom Sarubom; osim toga je poklonio sv. Petru dio svojih zemalja, što ih je posjedovao na Trsteniku.

»Kex Slavizo« morao je dakle živjeti nakon Rusina tj. iza g. 1080. Lucius (f 1679.) je prvi stavio Slavca kao hrvatskog kralja između Krešimira i Zvonimira, jer nije znao, da je »kralj Slava« zapravo bio samo knez Neretljana. Lucius tvrdi, da je Zvonimir redoviti nasljednik Krešimirov, ali da mu je tu čast oteo Slavac. No za ovu tvrdnju nema dokaza kaošto ga nema ni za vrijeme, kada je Slavac vladao, niti za to, da li je uopće bio hrvatskim kraljem,²² On je uistinu samo knez Neretljana kao i gore spomenuti »rex Berigoy i rex Crivalik.«²² Istotako bez dokaza misli Lucius, da je Slavac onaj od Normana zarobljeni hrvatski kralj,²³ Ovo nam potvrđuju sve vijesti, što su

f Doc. 334 - 36, 366, 374, 399 - 400, 425 - 27.

i" Doc. s. 113, 117, 147, 149. Bara.ia, 175-78.

» Priručnik, s. 276-78, 281. Doc. s. 132, 101 - 103, 158.

Piiruč. s. 283, 260- 1,

Barada, 183, 197.

" De regno, l. II. c. 10.

JEDNA STRANICA NAŠE PROŠLOSTI U NOVOME SVIJETLU

nam o Slavcu sačuvane. Knezovi Rusin, Jakov i Slavac izriču presude na desnoj obali Cetine, gdje Neretljani imaju svoj posjed, a Slavac rezidira u Omišu, sjedištu svoga plemena.

Nadalje godina 1080. u kartularu sv. Petra u Selu, kojom je datirana prva povelja, odnosi se samo na prvu darovnicu, kada je crkva sagrađena i posvećena, a ne na kasnije povelje; to dokazuje i dan posvete ove crkve (11. X.). Sam je manastir dogotovljen negdje oko g. 1090. Baš je u to doba Slavac bio »rex Marianorum«, pa se zacijelo natjecao za hrvatsku krunu, kako se to vidi iz Tome arciđakona.²⁴ Slavac je dakle živio oko g. 1090—1100. Stoga nije mogao biti nasljednik Krešimirov niti je bio zaslužnjen od Normana; još **je manje** bio kralj hrvatski ili borac, za narodnu slobodu. Sve, što se o tome u nas tako općenito piše, jest čista, neosnovana kombinacija.²⁵

Kako je završio Krešimir IV.

Krešimir je pomogao Bugare, kad su se oni digli na Grke (g. 1073) te izabrali Bodina od Duklje svojim kraljem." Ali Bugari podlegoše Grcima, a Hrvati i Srbi padoše u nemilost Bizanta, S druge se opet strane Normani zaletu na Kresimirovu državu; ovaj put opsiednu Rab za njegova biskupa Domana (1074. 1. IV, do 9. V.). No Rabljani zagovorom sv. Kristofora odbiju navalnike, te su ovi zatražili mir. Dogadaj nam je zabilježio rapski **bi** kup Grgur g. 1308. u djelu: Čudesa sv. Kristofora,²⁷ (a potvrđuje ga mletački kroničar Dandolo, kad piše, da je Grgur VII. (1073—85.) druge godine svoga vladanja izopćio 40 biskupa zbog simonije i mnogo svećenika poradi nedopuštene ženidbe u vrijeme, kada su Normani udarili na dalmatinske obale.«)²⁸"

Novi podatak daje nam isprava o držanju sabora u Splitu i o darovnici sv. Krizogonu u Zadru. (g. 1075) Ove vele, da je nadbiskup Gerard, papin legat, držao sabor u studenom: »Ea iempcstate, qua comes Amicus regem Chroaciae cepit — u vrijeme (ova riječ označuje doba, kad je poslan od pape), kad je knez Arriko zarobio hrvatskoga kralja.« Gerard je u proljeće boravio u Dubrovniku, baš kad se hrvatskom kralju dogodila ova nesreća Grgur VII. opremi legata u Split, da održi sinod.

²⁴ Tomašić, s. 57.

²⁵ Barada, s. 178-84. Da ironija bude potpuna, valja uzeti u obzir, da se radilo o *latinskom* samostanu, kojemu »kralj Slavac« pomaže do prava i dariva ga još sa svoje strane. Dakle iz činjenice, što nam je povijest zabilježila, da je naime Slavac *latinski* samostan darivao, ima da se izvede borac za narodni jezik i prava u Crkvi!

^M Šišić, Povj. t. 532 - 33.

« Doc. s. 455 - 7. Šišić, s. 550.

» Doc. 99.

Kako se dadu razjasniti ovi događaji? Amiko je bio pristaša Bizanta, dokle ga nije pokorio normanski knez Robert Gviskard (1073). Kako je Krešimir (1073.) pristao uz Bugare, morali su protiv njega biti i grčki car i dalmatinski gradovi — ta car se držao još uvijek njihovim gospodarem. Pa, kako knez Gviskard nije odobravao Amikova pothvata, zastalno su ovoga pozvali Latini na poticaj Bizanta.²⁹ (Normani su zbilja ljuto harali, a poznato nam je samo opsjeđanje Raba i zaslužnjenje hrvatskoga kralja/⁰) Ovaj zarobljeni kralj ne može da bude drugi do li Krešimir I Vi, koji se zadnji put spominje g. 1073.

Amiko je neko vrijeme gospodario Trogirom, Splitom, Biogradom, Ninom i Zadrom.³⁰ Bit će, da je Krešimir utanačio sporazum s Normanima i prepustio im rečene gradove. Kako je pak Nin dospio u ruke Normana, hrvatski kralj i biskup preneru sjedište u Knin (1075). Nin dobije svoga biskupa od splitskog sabora, koji je držan pod vladom Normana.⁸¹

Nesumnjivo je i legat Grgura VII. Gerard igrao nemalu ulogu u navedenim odnočajima Hrvata i Normana. Gospodstvo njihovo u Dalmaciji pogodilo je u živac Veneciju. Nije dakle čudo, što je dužd^Dominik Silvije odmah na početku g. 1076. doletio i sretno nametnike protjerao. Bit će, da su mu pri tome i Hrvati pomogli.³⁴

Tako je Zvonimir naslijedio osakaćenu hrvatsku državu bez Dalmacije. Koncem 1075. ili početkom 1076. umro je moćni hrvatski kralj Krešimir iV. Kat. Crkvom upravljao je tada veliki papa Grgur VII. On je u veljači g. 1076. iz Crkve izopćio cara Henrika IV. zbog mnogih nedjela, što ih je činio protiv Crkve. Venecija bijaše u toj borbi na strani Henrikovoj. Sve je ovo moralo veoma djelovati na legat Gerarda i čestite biskupe Lovru splitskog i Ivana trogirskog. Hrvatska pak bez Dalmacije mogla je tek kukavno životariti; stoga je Zvonimiru bila prva dužnost predobiti izgubljenu Dalmaciju. To će mu najlakše poći za rukom .pomoću papinom.

U tu svrhu opremi Zvonimir Grguru VII. poslanstvo, u kojem je po svoj prilici sudjelovao legat Gerard. Ovom je zgodom Zvonimir poklonio papi na vječna vremena samostan sv. Grgura u Vrani kao vlasništvo za njegove legat.³³

Hrvatski je kralj tim načinom sklopio s vrhovnim Ocem kršćanskih naroda savez i prijateljstvo. Nato je Grgur opremio svoje legat, koji u listopadu 1076. Zvonimira svečano okruno za hrvatskoga kralja.

U istom mjesecu Venecija, koja je teške obveze nametnula dalmatinskim gradovima, gubi svaku vlast nad njima, te oni dola-

²⁹ Šišić, Povj. s. 543, 553.

³⁰ Doc. s. 457, 101 - 102.

³¹ Toma, s. 54.

³² Doc. s. 101.

³³ Doc. s. 105.

JEDNA STRANICA NAŠE PROŠLOSTI U NOVOME SVIJETLU

ze u Zvonimirove ruke, a to znači, da ih je kralj upravo papinom pomoći i bez rata opet zadobio. Zato je Grgur mogao pisati istarskome velikašu Vecelinu, da je Zvonimir postao kraljem Dalmacije vlašću Apostolske Stolice.³³

Vidimo dakle, kako Krešimir sa Zvonimirom uspostavlja moćnu i veliku Hrvatsku od mora do Drave, pri čemu Zvonimira bitno podupire veliki ljubitelj Hrvata, papa Grgur VII.

U čudu se dakle i s pravom pitamo: odakle one kombinacije, kako Grgur VII. ništi našega narodnog kralja, tobožnjeg borca za slobodu i samostalnost hrvatskog naroda, pače daje ga zarobiti po krutim Normanima pod knezom Amikom iz južne Italije, a sa sjevera dozivlje danskog kraljevića, da ga nametne Hrvatima za kralja, kojima da su zavladaali »kukavni i prostački heretici t. j. kralj i njegovi pristaše-tobože borci za slavensku službu Božju u Hrvata.« Isto je tako neodržljiva tvrdnja, da je Grgur VII. pregnuo, e »kao neograničeni upravljač crkve steče prevlast nad svima svjetskim državama smatrajući ih tek vidljivim znacima protubožanskog principa (sile) i držeći, da one stječu pravo na opstanak jedino svojim podređenjem crkvi... To je ipak bilo novo, kad je Grgur stao tvrditi: opća vlast pripada papi; papa određuje, koga ide po pravu kruna . . ., kralj, koji bi se drznuo usprotiviti njegovim naređenjima, gubi prijestolje . . .«³⁵ To se ne da nikako složiti sa svijetlim i zajamčenim karakterom Grgura VII., koji istina o* našoj narodnoj povijesti u li. vijeku samo potvrđuje. Taj od Crkve na čast oltara uzdignuti veliki borac ne za pobjedu svoje politike nego za pobjedu Kristove stvari vrlo je dobro znao za nauku Isusovu: »Dajte caru, što je carevo, a Bogu, što je Božje!«, a nije mu bila tuda ni ona Pavlova: »Nema vlasti, a da nije od Boga.«³⁸ Svakako je dinastičko pitanje hrvatsko jedan dokaz za to, da odanost katolicizmu i poštivanje crkvenog auktoriteta nipošto nije identičko s neznanstvenošću, kako to rado ističu zastupnici »kraljevske umjetnosti«, jer bi baš u tom pitanju malo pozitivniji stav prema katolicizmu očuvao našu historijsku kritiku od mnogih stramputica i uštedio mnogu i mnogu uzalud potrošenu energiju . . .

Katastrofa hrvatske države.

Nakon Zvonimirove smrti — bila ona prirodna ili nasilna — u hrvatskoj državi zavlada metež i anarhija. Jedni pristanu uz Stjepana Trpimirovića, koji ostavi samostan sv. Stjepana »pod borovima« u Splitu — po svoj prilici nije ni bio monah — fe preuzme žezlo i krunu. Nego pojave se i drugi protivnici. Jelena, udovica Zvonimirova, »pritisnuta od mnogih nasilja«, obrati se za

^M Priruč. s. 273.

³⁵ Šišić, Povj. s. 540-42.

Sv. Pavao, Rim. 12, 1.

pomoć svome bratu sv. Ladislavu, ugarskome kralju. To nas i nehotice sjeća starih dinastičkih razmirica u Hrvatskoj. Ovaj joj priskoči u pomoć i uspostavi njezinu vlast, barem u jednom dijelu Hrvatske t.j. u Posavskoj Hrvatskoj. Ostavši kraljica bez potomaka odredi za svog nasljednika brata Ladislava. Ona je to učinila po svoj prilici poslije smrti hrvatskoga kralja Stjepana (1091.), jer iz raznih isprava doznajemo, da je Ladislav te godine sebi podložio Hrvatsku. Posavska Hrvatska pokorila mu se bez otpora. No zato mu se žestoko opriješe u središnjoj Hrvatskoj. Toga radi a i zbog provale Kumana u Ugarsku krene Ladislav natrag u svoju državu, U Hrvatskoj pak ostavi sinovca Almoša kao samostalna vladara. Ova činjenica pa jači otpor u Hrvatskoj potvrđuju tezu o pfeđašnjoj samostalnosti Slavonije pod Svetoslavovićima i o njezinim vezama sa Ugarskom. Ladislav je kanio Slavoniji ostaviti neovisnost pod Almošem, dok ga je u Ugarskoj imao naslijediti stariji sinovac Koloman. Ali ovaj protjera Almoša, a Hrvatsku spoji personalnom unijom s Ugarskom.³⁷

Kako se dakle iz svega vidi, bilo je i bez »latinaša« dovoljno grobara hrvatske samostalnosti, koji su mogli pokopati hrvatsku državu, pa nije potrebno Crkvu ni krivu ni dužnu teretiti odgovornošću, koje nikako nema. Jedino, što joj može zamjerili, tko joj čilom traži zamjerku, jest to, da je baš njezina vrhovna glava, »niski papa stajao uz bok i štitio one hrvatske vladare, koji su čvrstom rukom i uz njegovu moralnu potporu znali suzbiti razorne tendencije u svojem kraljevstvu i dići svoju državu i svoj narod do takove visine, da se njome s pravom još i danas ponosimo.

N. Maslac D. I.

»⁷ Barada, 189 - 90.